

**ПОСИЛЕННЯ
КОНСОЛІДАЦІЇ
СУСПІЛЬСТВА ТА РОЛІ
ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ
НА ШЛЯХУ ВСТУПУ
УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ
МОЛДОВА ДО
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції

17-18 жовтня 2024 року

УДК 316+339.94
ББК 60.5+66.4

Соціологічна асоціація України
Південноукраїнське відділення САУ
Державний вищий навчальний заклад
«Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.
Д. Ушинського»
Кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Національний університет «Одеська юридична академія»
Факультет психології, політології та соціології
Universitatea de Stat din Moldova
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
Centrul Sociologie și Psihologie Socială al ICJPS
Asociația Sociologilor și Demografilor din Republica Moldova

**«ПОСИЛЕННЯ КОНСОЛІДАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА ТА РОЛІ
ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ НА ШЛЯХУ ВСТУПУ УКРАЇНИ
ТА РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СОЮЗУ»**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції

17-18 жовтня 2024 року

Видавничий дім
«Гельветика»
2024

**ПОСИЛЕННЯ КОНСОЛІДАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА ТА РОЛІ
ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ НА ШЛЯХУ ВСТУПУ УКРАЇНИ
ТА РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ:
МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Рецензенти:

Інна ГОЛУБОВИЧ, докторка філософських наук, професорка, завідувачка кафедри філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

Лілія ЯКОВЛЕВА, доктор політичних наук, професор, професор кафедри соціології Національного університету «Одеська Юридична Академія».

Рекомендовано Вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Протокол № 5 від 28.11.2024 р

Редакційна колегія:

Відповідальний редактор – **Олена ЛІСЕЄНКО**, д. соц. н., професор, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса), голова Південноукраїнського відділення САУ, Україна

Члени редколегії:

МОКАНУ Віктор, д. соц. н., директор Центру соціології та соціальної психології Інституту правових, політичних та соціологічних досліджень Державного університету Молдови, керівник Асоціації соціологів і демографів Республіки Молдова, Республіка Молдова

БОРІНШТЕЙН Євген, д. філос. н., професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса), Україна

ПЕТІНОВА Оксана, д. філос. н., професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна

АТАМАНЮК Зоя, д. філос. н., професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна

Посилення консолідації суспільства та ролі людського капіталу на шляху вступу України та Республіки Молдова до Європейського Союзу : матеріали міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Кишинев- м. Одеса, 17-18 жовтня 2024 року) / за ред. д. с. н., проф. Лісеєнко О. В. – 138 с.

Матеріали конференції представлені в авторській редакції мовою оригіналу

© Південноукраїнське відділення Соціологічної асоціації України, 2024

© Асоціація соціологів та демографів Республіки Молдова, 2024

ЗМІСТ

МОСАНУ Victor, МОСАНУ Ion	CERCETAREA CALITATIVĂ A RELAȚIEI DINTRE SĂNĂTATE ȘI REZILIENȚA SOCIALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA QUALITATIVE RESEARCH ON THE RELATIONSHIP BETWEEN HEALTH AND SOCIAL RESILIENCE IN REPUBLIC OF MOLDOVA.....	7
ЯКОВЛЕВ Денис	КОНСОЛІДАЦІЯ ШЛЯХОМ КРЕАТИВНОСТІ. РОЛЬ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ У ПІДВИЩЕННІ СТІЙКОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	15
МОСАНУ Angela	INFLUENȚA STRATIFICĂRII ASUPRA REZILIENȚEI SOCIALE THE INFLUENCE OF STRATIFICATION ON THE SOCIAL RESILIENCE	18
ПОДШИВАЛКІНА Валентина	ЗМУШЕНА МІГРАЦІЯ УКРАЇНЦІВ ЯК ФАКТОР БЕЗПЕКИ ТА ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	25
ЛОБАНОВА Алла	ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ОСНОВНІ ВИКЛИКИ І ШЛЯХИ ВІДНОВЛЕННЯ	28
КНУЗНИК Larysa	SAFE INTELLECTUAL COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN THE CREATION AND IMPLEMENTATION OF HUMAN CAPITAL IN THE PROCESS OF EUROPEAN INTEGRATION	31
ТРУШЕВИЧ Ганна	СПРИЙНЯТТЯ ОБРАЗУ ЛІДЕРА ВОЄННОГО ЧАСУ УКРАЇНЦЯМИ КРЕАТИВНОГО КЛАСУ: КОМУНІКАЦІЙНИЙ ВПЛИВ	33
КАМЕНСЬКА Тетяна	РЕАГУВАННЯ СОЦІОЛОГІЧНОЇ НАУКИ НА СУЧАСНІ ЗМІНИ В УКРАЇНІ	36
КАЛАШНІКОВА Людмила	МІСІЯ СОЦІОЛОГІЇ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ : ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	38
БОРІНШТЕЙН Євген	СОЦІОКУЛЬТУРНЕ БАЧЕННЯ СТРАТЕГІЙ БЕЗПЕЦИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	41
РЕТИНОВА Oksana, MAZUR Julia	CIVIL SECURITY IN THE CONTEXT OF DISINFORMATION AND PROTECTING AGAINST SOCIAL RISKS AND STRENGTHENING THE RESILIENCE OF SOCIETY	44

Денис ЯКОВЛЕВ,
доктор політичних наук, професор кафедри політичних теорій
Національного університету «Одеська юридична академія»

КОНСОЛІДАЦІЯ ШЛЯХОМ КРЕАТИВНОСТІ. РОЛЬ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ У ПІДВИЩЕННІ СТІЙКОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

1. Середній клас – основа консолідації суспільства

У демократичних країнах середній клас виконує не лише суто економічні функції. На шляху вступу України до Європейського Союзу важливо усвідомити соціальні та політичні функції середнього класу. Серед них слід наголосити на стабілізуючій функції, функції соціального захисту та соціальної справедливості, соціокультурній функції та функції збереження цінностей. Правління «середніх» сприяє консолідації суспільства. Парламентське представництво середнього класу необхідне, якщо йдеться про перерозподіл державного бюджету на користь більшості суспільства, а не олігархічної меншості. «Середній клас – це репрезентант суспільного інтересу. Представники середнього класу мають право говорити від імені більшості суспільства. Цей висновок з'явився як результат історичного розвитку сучасних європейських демократій... Дилема української демократії полягає у виборі між приватними олігархічними інтересами та суспільним інтересом, захищати який здатний лише середній клас» [7, с. 30].

Середній клас, як свідчить розвиток сучасних демократичних країн, усвідомлює суспільний інтерес та здатний діяти в інтересах усього суспільства. «В Україні середній клас є основним колективним актором демократизації, який зазнавав важких випробувань... Протягом тривалого часу середній клас зазнавав утисків, як від імперської так і від радянської влади, а колоніалізм повною мірою проявляв себе у пригнобленні та знищенні саме середнього класу у селах та містах України» [8, с. 163-164].

Роль середнього класу у підвищенні стійкості українського суспільства значно зростала у періоди соціальної та політичної турбулентності – у 1991 році, 2004 році, 2013-2014 роках, а також, безумовно, саме активність середнього класу стала одним із визначальних чинників спротиву повномасштабній російській агресії після 2022 року. Натомість, про повноцінне парламентське представництво наразі не йдеться. Політичний голос середнього класу усе ще слабкий, навіть не зважаючи на присутність у Верховній Раді партії «Голос», яка декларує захист інтересів середнього класу [10] – і це напряду пов'язано із хвилями розвитку середнього класу в Україні.

2. Хвилі середнього класу в Україні

Розвиток українського середнього класу після розпаду СРСР відбувався «хвилями». За період від 1991 року по теперішній час було декілька таких

хвиль зростання чисельності середнього класу та підвищення його політичної активності. У цілому, «...середній клас пройшов шлях від напівлегального бізнесу, зубожілої інтелігенції та «обслуги олігархів» до рушійної сили Майданів, класу волонтерів, активістів та добровольців» [7, с. 37].

Результати соціологічних досліджень дають уявлення щодо як послідовних хвиль підйому так і, на жаль, подальшого регресу середнього класу. Першою хвилею консолідації середнього класу та підвищення його політичної активності, яку фіксують соціологи, став період з 2002 по 2005 роки. Подивимось на цифри: «В грудні 2003 року до середнього класу відносили себе 56,2% респондентів, а в серпні 2004 року – 58%... Та вже у 2005 році 62% опитаних віднесли себе до середнього прошарку» [3]. Хвиля політичної активності середнього класу досягла свого піку. Натомість, політичні конфлікти у «помаранчевій» команді призвели до розчарування у політиках та партіях, які декларували представництво інтересів середнього класу та, водночас, суттєвого зростання підтримки «олігархічних» політичних проектів. «Поменшало українців, які б ідентифікували себе із середнім класом. У 2006 році кількість «середніх» зменшилась до 57%, у 2007 – 56%, а у 2008 почався різкий спад – 53,2%» [3]. У 2009 році лише 50,7% респондентів ідентифікували себе із середнім класом [3]. Якщо ж брати до уваги об'єктивні чинники (рівень доходу та освіти), то кількість середнього класу у 2009 році складала 24%, а до «нижче середнього» можна було віднести 18% громадян [3]. Соціологи фіксували подальше скорочення: «У четвертому кварталі 2009 ці показники погіршилися: частка середнього шару зменшилась до 20%, а «нижче середнього» зросла до 23%» [3]. Тенденція зменшення суспільної ролі середнього класу, його витіснення на маргінес політичного життя союзом олігархів та найбідніших верств (які справно голосували за олігархічні політичні проекти на виборах) продовжилась до 2013 року. Саме тоді на сайті ВВС-Україна вийшла стаття з промовистою назвою «Середній клас в Україні: нечисленний і невливовий» [4].

Всупереч прогнозам, вже наприкінці 2013 року почалась наступна хвиля підйому суспільної значущості та політичної активності середнього класу. У 2014 році до середнього класу за суб'єктивними (самоідентифікація) та об'єктивними (дохід, освіта тощо) показниками відносились 49% громадян. Це ядро середнього класу (14,2%) та його периферія (34,8%) [5]. Наголосимо: «У соціальній структурі «ядра» середнього класу найчастіше представлені фахівці (28%), підприємці (11%), кваліфіковані робітники (15%), управлінці (11), пенсіонери (9%) і службовці (9%)» [5].

На сучасному етапі є необхідність проведення розмежування не лише між «ядром» та «периферією» середнього класу, а й між «новим» та «старим» середнім класом. До «нового» середнього класу «...належать публічні інтелектуали, креативний клас (експерти, візіонери, представники креативної індустрії та творчих професій тощо). Їхніми обов'язковими ознаками є вища

освіта та створення (виробництво) інтелектуальної продукції» [9, с. 50]. Саме креативний клас стає у сучасних умовах виконуючи місію з консолідації суспільства та здійснення модернізації, але вже не шляхом мобілізації (як колись буржуазія), а на основі залученості (інклюзивності). Можна стверджувати, що креативність представників середнього класу стає основою консолідації суспільства, відіграє важливу роль у підвищенні стійкості України у війні.

3. Креативність середнього класу під час війни

Важливою складовою консолідації українського суспільства під час війни є креативність середнього класу. Передусім, це воєнна креативність, а також креативність, спрямована на забезпечення інформаційного спротиву російській агресії, проведення акцій задля збору коштів на підтримку армії. На думку С. Рахманіна (відомого журналіста, члена Комітету ВР України з питань національної безпеки, оборони та розвідки): «Сильними сторонами українських Збройних сил, які дозволяють добиватися успіху навіть коли ворог переважає чисельно, є мотивація бійців, креативність та ініціативність» [2]. Креативність проявляється також у мистецтві, дизайні, створенні відеоігор, спортивних заходах, аукціонах за участі представників креативного класу тощо. Наведемо приклади «креативних ініціатив на підтримку армії» [1]: «створено інтернет-магазин з ілюстраціями художників з усього світу на тему російсько-української війни. Мета проекту – підтримка українських художників та волонтерських ініціатив. 50 % прибутку від продажу робіт українців іде автору ілюстрації, решту коштів перераховують фонду «Повернись живим»... Бренд воскових свічок lotused створив цифрові листівки з римованими рядками про Україну. 90 % від продажу перераховують українським волонтерам та армії... Музей топографії Одеси малює авторські воєнні плакати, які коштують 350 гривень... Завдяки проекту в березні музей перерахував ЗСУ понад 250 тисяч гривень... Українські дизайнери випускають тематичні колекції та дропи – патріотичні худі, футболки, світшоти, шопери, хустки, купуючи які українці допомагають армії...» [1]. Серед інших ініціатив слід відзначити створення «музею війни» (твори представлені у вигляді NFT-токенів), відеоігор, які розроблені українцями та проведення аукціонів. Відзначимо: «За 2022 рік лише на рахунки НБУ та в три найбільші фонди країни, українці та іноземці задонатили майже 33 мільярди гривень. 2023-го багатьом стало робити це сутужніше, однак цифри все одно вражають, UNITED24, «Повернись живим» і Фонд Притули за рік зібрали понад 15 мільярдів гривень. Дедалі більше волонтерів 2023-го вдавалися до оригінальних способів закрити потрібні для ЗСУ збори, співали пісні, влаштовували розіграші та костюмовані флешмоби в соцмережах» [6].

Відтак, роль середнього класу у підвищенні стійкості українського суспільства під час війни проявляється у консолідації різних соціальних груп навколо суспільного інтересу за допомогою креативності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Креативні ініціативи на підтримку армії. Ukrainer. URL: <https://www.ukrainer.net/kreatyv-armii/>
2. Мотивацію бійців, креативність та ініціативність потрібно підтримувати, - Рахманін. Lb.ua. URL: https://lb.ua/news/2023/07/20/566167_motivatsiyu_biysiv_kreativnist.html
3. Середній клас у соціальній структурі України. Науковий блог Національний університет «Острозька академія». URL: <https://naub.oa.edu.ua/serednij-klas-u-sotsialnij-strukturi-ukrajini/>
4. Середній клас в Україні: нечисленний і невливовий. BBC News Україна. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2013/06/130604_ukraine_middle_class_az
5. Тільки 14% українців відносяться до середнього класу – опитування. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/12/16/7052181/>
6. Як блогери заохочують донарити на ЗСУ. Топ креативних зборів. Київ 24. News. URL: <https://kyiv24.news/publications/yak-blogery-zaohochuyut-ukrayincziv-donatyty-na-zsu-top-kreatyvnyh-zboriv>
7. Яковлев, Д. В. (2022). Дилема української демократії: приватні олігархічні інтереси проти середнього класу. У *Політичні процеси сучасності: глобальний та регіональні виміри*: Зб. матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 27-28 жовтня 2022 р.), 29-37. Івано-Франківськ.
8. Яковлев, Д. В. (2023). Європейський вибір середнього класу в Україні. У *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень*: у 2 т.: матеріали Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.), 163-165. Одеса : Видавництво «Юридика».
9. Яковлев, Д. В. (2023). Зміна поколінь в українському середньому класі. *Український соціум: політико-психологічний вимір зміни поколінь*: зб. наук. праць. Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 15 груд. 2023 р.), 48-54. Київ-Ніжин : Видавець Лисенко М. М.
10. Yakovlev, D., Borovyk, L., & Diachenko, O. (2022). The voice of the middle class and economic democracy in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*, 8(3), P. 220-227. URL: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2022-8-3-220-227>

Angela MOCANU,

*PhD, Institute of Political, Legal and Sociological Researches,
Moldova State University*

INFLUENȚA STRATIFICĂRII ASUPRA REZILIENȚEI SOCIALE THE INFLUENCE OF STRATIFICATION ON THE SOCIAL RESILIENCE

Abordarea multidisciplinară și multidimensională a structurii și stratificării sociale este predominantă în literatura de specialitate, fiind utilizați diferiți indicatori de măsurare: ocupația, sursa de venit, gradul de bunăstare al gospodăriei, averea [3], gradul de control asupra resurselor economice [11], gradul de securitate al serviciului deținut, posibilitățile de promovare, gradul de control asupra procesului muncii [4], care rezultă într-o stratificare de ordin economic a populației. Alți autori dezvoltă un curent oarecum complementar celui anterior prezentat, prin utilizarea unor indicatori precum capitalul cultural [10] și stilurile de viață [2], care rezultă, mai degrabă, într-o stratificare de ordin cultural.